

บทที่ 14

ญี่ปุ่น

มักมีผู้ชอบเปรียบเทียบประเทศไทยกับประเทศญี่ปุ่นว่าทั้งสองประเทศเริ่มรับอารยธรรมตะวันตกเข้ามาพร้อม ๆ กัน คือในราวรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งตรงกับสมัยเมจิของญี่ปุ่น แต่เพราะเหตุใดประเทศทั้งสองจึงพัฒนาในระดับต่างกันมากนักในปัจจุบัน ข้อมูลต่อไปนี้แสดงให้เห็นถึงความแตกต่างดังกล่าว

ตาราง 14.1 สถิติที่น่าสนใจบางอย่าง เปรียบเทียบระหว่างญี่ปุ่นและประเทศไทย

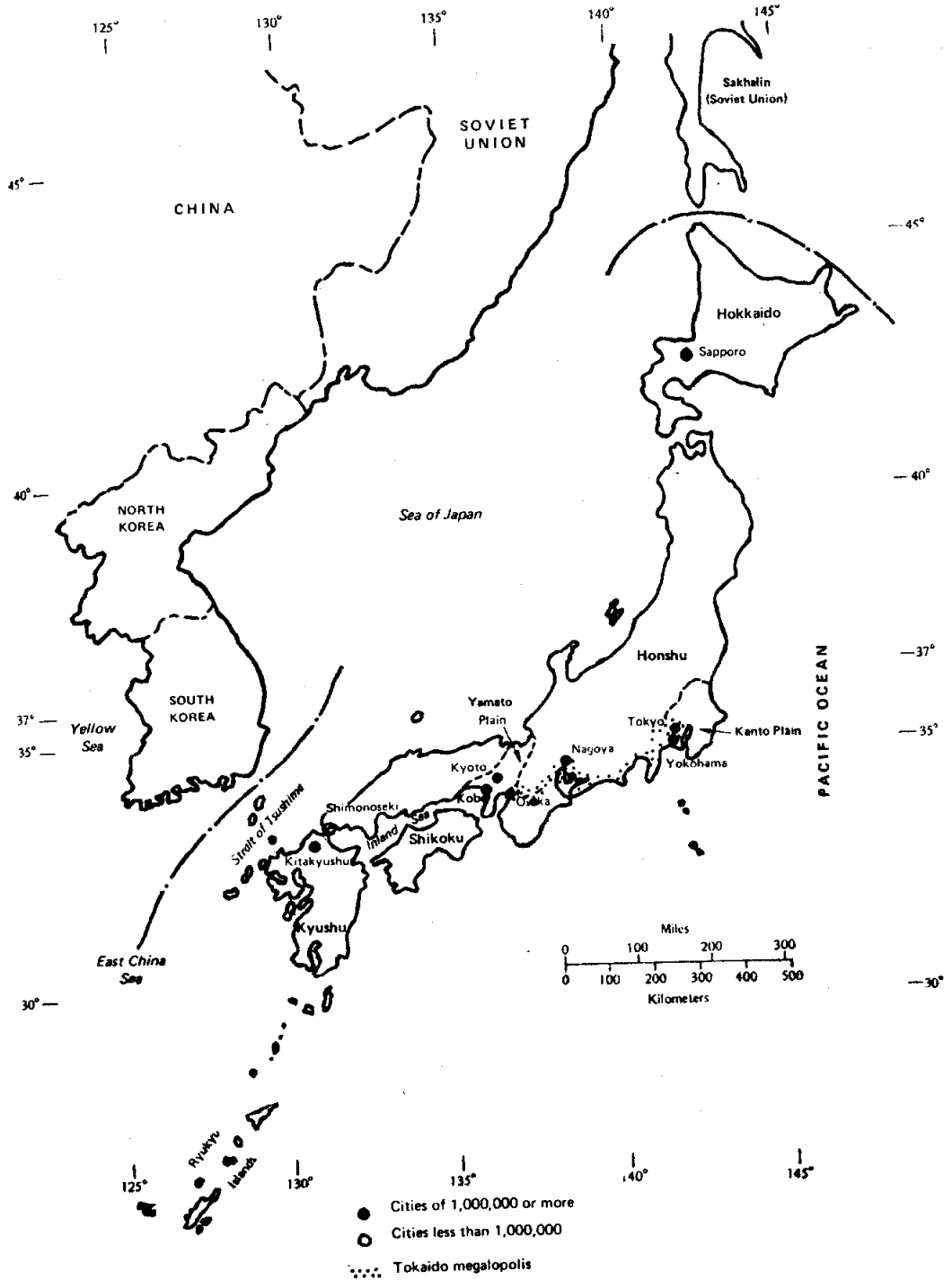
สถิติ	ญี่ปุ่น	ไทย
จำนวนประชากรโดยประมาณปี 2528 (ล้านคน)	120.8	52.7
อัตราการเกิด	13	25
อัตราการตาย	6	6
อัตราการเพิ่มโดยธรรมชาติ	0.6	1.9
อัตราการตายของทารกแรกเกิด (ต่อพันคน)	6.2	51.0
% ประชากรอายุต่ำกว่า 15 ปี	22	38
% ประชากรอายุมากกว่า 64 ปี	10	3
อายุคาดหวังเมื่อเกิด	77	63
% ประชาชนในเขตเมือง	76	17
ผลผลิตรวมของชาติต่อบุคคล (ปี 2526) (เทียบสหรัฐฯ)	10,100	310

ที่มา : 1985 World Population Data Sheet. Washington D.C. :
Population Reference Bureau, Inc., 1985.

ปัจจุบันญี่ปุ่นเป็นประเทศซึ่งมีระดับการพัฒนาประเทศสูงที่สุดในภูมิภาคเอเชีย แม้ว่าตามความเป็นจริงแล้วในช่วง 20 ปีที่ผ่านมาจะมีประเทศเอเชียอื่น ๆ ที่ได้เร่งพัฒนาตนเองอย่างรวดเร็วเช่น ไต้หวัน เกาหลีใต้ สิงคโปร์ และฮ่องกง แต่ประเทศเหล่านี้ก็ไม่มีประเทศใดสามารถเอาชนะญี่ปุ่นได้ รายได้ของประชาชนสูงประมาณ 10,000 เหรียญสหรัฐต่อปี ผู้ที่มีโอกาสเดินทางไปญี่ปุ่นจะพบกับลักษณะที่บ่งชี้ให้เห็นถึงความทันสมัยประชาชนแก่ตัวดี ได้รับอาหารการกินอย่างสมบูรณ์ ทุก ๆ แห่งในโลกเราจะพบสินค้าญี่ปุ่น นักธุรกิจญี่ปุ่นและนักท่องเที่ยวญี่ปุ่น ประเทศญี่ปุ่นได้ร่วมเป็นสมาชิกสำคัญขององค์การ การการเงินและเศรษฐกิจทั่วโลก ประเทศในเอเชียและประเทศอื่น ๆ ในโลกต้องพึ่งพาสินค้าของญี่ปุ่นมีจำนวนมาก บ้างก็หวังเงินจากการลงทุนของบริษัทญี่ปุ่น บางครั้งเราขนานนามญี่ปุ่นว่าเป็น "บริษัทญี่ปุ่น" (Japan Incorporated) ผู้ซึ่งยึดถือ "ลัทธิจักรวรรดินิยมทางเศรษฐกิจ" (Economic - Imperialism)

ทำไมญี่ปุ่นจึงเติบโตรวดเร็วนัก? ปัญหาที่ทุกคนอยากรู้คำตอบและก็ได้พยายามวิเคราะห์หาคำตอบออกมาหลายแง่ด้วยกัน ซึ่งจุดประสงค์ของบทนี้ก็เพื่อแสวงหาคำตอบดังกล่าว

1. อิทธิพลของสิ่งแวดล้อมต่อการพัฒนาญี่ปุ่น ญี่ปุ่นมักจะถูกยกให้เป็นตัวอย่างของสังคมที่ขัดแย้งกับทฤษฎีคติภาวะแวดล้อม (environmentalism หรือ determinism) ซึ่งมีแนวความคิดว่ามนุษย์อยู่ที่อิทธิพลของสิ่งแวดล้อม สังคมของมนุษย์จะร่ำรวยหรือยากจนก็เพราะสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่ หากสิ่งแวดล้อมไม่เป็นใจก็ทำอะไรไม่สำเร็จ เพราะบางคนมองเห็นว่าญี่ปุ่นเจริญขึ้นมาทั้ง ๆ ที่สภาพแวดล้อมไม่เป็นใจ แต่เมื่อพิจารณาอย่างถี่ถ้วนก็จะพบว่าสถานการณ์ซับซ้อนมากเกินกว่าที่จะสรุปออกมาได้ง่าย ๆ เช่นนั้น สิ่งแวดล้อมทางกายภาพของญี่ปุ่นไม่ว่าจะเป็นที่ตั้ง ขนาด ลักษณะภูมิประเทศ ภูมิอากาศ ดิน พื้นที่ที่ใช้เพาะปลูกได้และทรัพยากรแร่ธาตุ ให้ทั้งผลดีและผลเสียต่อการพัฒนาประเทศญี่ปุ่นทั้งสิ้น ซึ่งต่อไปจะได้พิจารณาลักษณะเด่น ๆ ของญี่ปุ่นดังต่อไปนี้

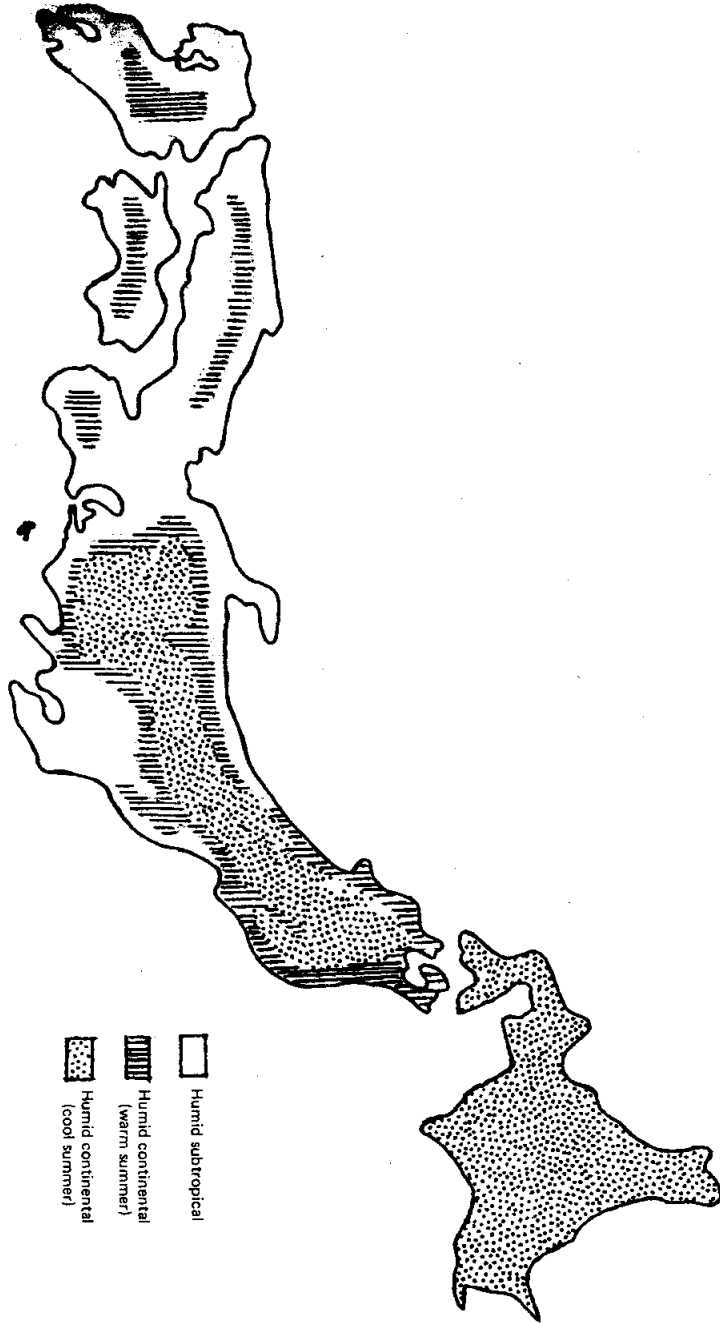
รูป 14.1 ที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ของญี่ปุ่นและเมืองสำคัญ

ก. ที่ตั้งที่เป็นเกาะ ญี่ปุ่นประกอบไปด้วยเกาะใหญ่ ๆ 4 เกาะ ได้แก่ Hokkaido Honshu Shikoku และ Kyushu นอกนั้นเป็นเกาะเล็ก ๆ อีกมากมาย เกาะทั้งน้อยใหญ่เหล่านี้อยู่ต่อเนื่องกันเป็นหมู่เกาะรูปโค้ง มีความยาวประมาณ 1,400 ไมล์ อยู่ระหว่างละติจูด 13 - 45 เหนือ (ดูรูป 14.1)

มีผู้นิยมเปรียบเทียบญี่ปุ่นกับหมู่เกาะอังกฤษในแง่ของประสบการณ์เกี่ยวกับการพัฒนาประเทศและบทบาทในประวัติศาสตร์โลกว่ามีความคล้ายคลึงกัน แต่ที่จริงแล้วสองประเทศนี้มีความแตกต่างกันมาก เพราะญี่ปุ่นอยู่โดดเดี่ยวมากกว่าอังกฤษ หมู่เกาะญี่ปุ่นอยู่ห่างจากคาบสมุทรเกาหลีประมาณ 185 กิโลเมตร แต่ช่องแคบอังกฤษซึ่งแยกหมู่เกาะอังกฤษออกจากแผ่นดินยุโรปนั้นกว้างเพียง 34 กิโลเมตรเท่านั้น ยิ่งไปกว่านั้นในสมัยโบราณการจะเดินทางจากจีนมายังญี่ปุ่นหรือจากญี่ปุ่นไปจีน จะต้องผ่านเทือกเขาทูร์กันคาร์ในคาบสมุทรเกาหลีอีกด้วย ภัยเหตุนี้เองญี่ปุ่นจึงถูกทอดทิ้งให้อยู่อย่างโดดเดี่ยวเป็นระยะเวลานาน การอยู่แบบโดดเดี่ยวก่อให้เกิดผลดีในแง่ที่ว่าญี่ปุ่นถูกผู้อื่นรุกรานได้ยากมาก ซึ่งขัดกับหมู่เกาะอังกฤษชาวมองโกลพยายามเข้ายึดเกาะญี่ปุ่น 2 ครั้งในปี ค.ศ. 1274 และ 1281 แต่ก็ทำไม่สำเร็จมีแค่สหรัฐอเมริกาเท่านั้นที่ทำได้สำเร็จในตอนปลายสงครามโลกครั้งที่ 2 อย่างไรก็ตามการที่ญี่ปุ่นอยู่ไม่ไกลจากจีนเกินไปนักทำให้ได้รับเอาอารยธรรมจีนเข้ามาใช้หลายอย่าง เป็นการรับแบบเลือกรับและด้วยความสมัครใจ ไม่ใช่ถูกบังคับแบบเวียดนามหรือเกาหลี และกระบวนการก็เป็นไปอย่างช้า ๆ ญี่ปุ่นนำสิ่งที่รับมานี้มาปรับให้เข้ากับสถานการณ์และได้ก่อให้เกิดลักษณะเฉพาะตัว ตลอดจนวัฒนธรรมที่นำยกย่องของชาวญี่ปุ่นเอง

การที่ญี่ปุ่นอยู่ใกล้กับรัสเซียและจีน ทำให้บทบาทของญี่ปุ่นในปัจจุบันเพิ่มมากขึ้น เพราะความเจริญของญี่ปุ่นอาจช่วยพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติต่าง ๆ ในบริเวณดังกล่าวได้ อาทิเช่น น้ำมัน แก๊สธรรมชาติ ถ่านหิน และป่าไม้ในไซบีเรีย เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และการพัฒนาแหล่งน้ำมันในจีนตะวันออก เป็นต้น

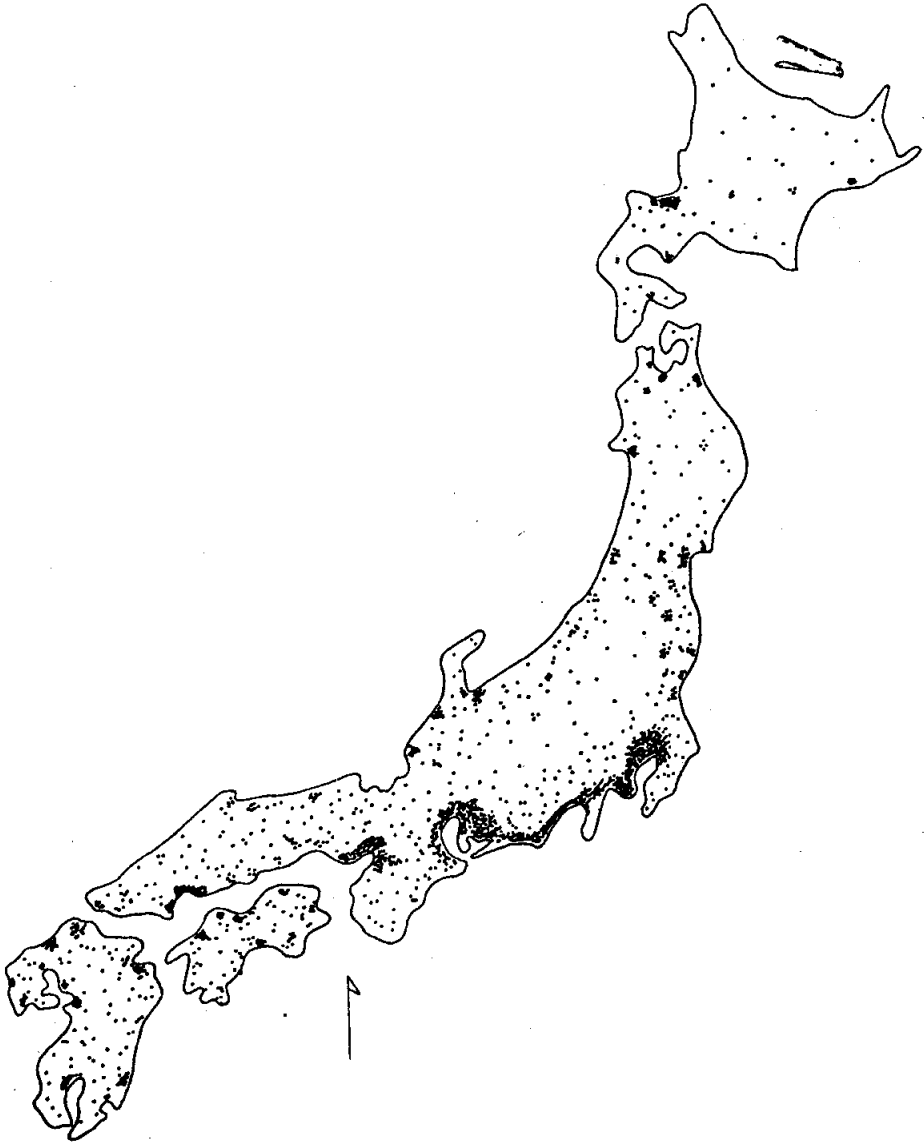
รูป 14.2 ลักษณะภูมิอากาศของประเทศไทย

ข. ภูมิอากาศแบบอบอุ่น ทั่วเขตที่ญี่ปุ่นเป็นหมู่เกาะที่ตั้งอยู่ในละติจูดกลางจึงมีอากาศที่จัดว่าอบอุ่น คล้ายลักษณะอากาศทางฝั่งตะวันออกของแอ่งโคลอมเบียจากนิวอิงแลนด์ลงมาถึงตอนเหนือของสหรัฐ อิทธิพลของมหาสมุทรทำให้ญี่ปุ่นไม่เคยมีฤดูที่แห้งแล้งเลย ซึ่งผิดกับเกาหลีและจีนซึ่งมักประสบปัญหาฝนแล้ง ปริมาณน้ำฝนมีมากพอที่จะทำให้พืชผลงอกงามได้ตลอดปี ปริมาณน้ำฝนมีตั้งแต่ 40 นิ้วต่อปีในเกาะฮอกไกโดและบริเวณทะเลภายใน ไปจนถึง 100 นิ้วต่อปีในบริเวณภาคใต้ซึ่งมีฝนชุกที่สุดของประเทศ สำหรับภูมิอากาศในบริเวณตอนเหนือแถบฮอกไกโดจะมีฤดูหนาวยาวนาน ฤดูร้อนสั้นและไม่ร้อนจัด ทางภาคใต้แถบกิวซิวมีฤดูหนาวสั้นและไม่หนาวจัด แต่ฤดูร้อนจะร้อนจัดและนานกว่า ฤดูการเพาะปลูกในภาคเหนือจะสั้นแค่ 150 วัน แต่ภาคใต้จะยาวถึง 260 วันต่อปีหรือมากกว่า (ดูรูป 14.2)

เส้นที่แบ่งภาคเหนือและภาคใต้ของญี่ปุ่นโดยประมาณคือ เส้นละติจูด 37 องศาเหนือ ใต้จากเส้นนี้ลงไปการเพาะปลูกสามารถทำได้ปีละ 2 ครั้ง ปกติจะมีการปลูกข้าวเจ้าในฤดูร้อนและปลูกพืชไร่ที่ทนความแห้งแล้งได้ในฤดูหนาวเหนือเส้นนี้ไปปกติฤดูหนาวจะยาวนานเกินกว่าจะเพาะปลูก 2 ครั้งได้ ลักษณะธรรมชาติดังกล่าวเป็นอุปสรรคต่อการตั้งถิ่นฐานในระยะแรก ซึ่งจากประวัติศาสตร์จะเห็นว่าภาคเหนือในฮอนชูและฮอกไกโด มีคนไปตั้งหลักแหล่งอยู่ชากว่าภาคกลางและภาคใต้ของญี่ปุ่น แม้แต่ในปัจจุบันนี้ก็ตาม บริเวณที่ประชากรอยู่หนาแน่นจะอยู่ที่ใต้เส้น 37 เหนือลงมา เหนือเส้นนี้ขึ้นไปประชาชนอยู่เบาบาง ฮอกไกโดยังเป็นภูมิภาคที่มีการพัฒนาน้อยกว่าภาคใต้ของประเทศอยู่มาก

ค. ดินแดนที่ประชาชนอยู่หนาแน่น ญี่ปุ่นเป็นประเทศที่มีขนาดเล็กมากเมื่อเทียบกับประเทศมหาอำนาจอื่น ๆ ญี่ปุ่นมีเนื้อที่เพียง 143,000 ตารางไมล์ (หรือ 370,370 ตารางกิโลเมตร) เท่านั้นซึ่งเล็กกว่าประเทศไทยพอสมควร แต่ใหญ่กว่าหมู่เกาะอังกฤษ อิตาลี หรือเยอรมนีตะวันออกและตะวันตกรวมกัน ปัญหาที่ดินในญี่ปุ่นเกิดขึ้นเพราะมีประชาชนมากเกินไป และมีพื้นที่น้อยเกินไป ดังนั้นเมื่อคำนึงถึงความหนาแน่นของประชาชนแล้ว ญี่ปุ่นนับว่าเป็นประเทศที่มีประชากรหนาแน่นแออัดมากที่สุดในโลกประเทศหนึ่ง (ดูรูป 14.3)

รูป 14.3 การกระจายประชากรของประเทศไทย

หมู่เกาะญี่ปุ่นคือส่วนของยอกูซาเซอซุซุที่สูงพ้นจากระดับน้ำทะเลขึ้นมา จากมหาสมุทรแปซิฟิก หมู่เกาะญี่ปุ่นเป็นส่วนหนึ่งของพื้นโลกที่ยังไม่มั่นคงที่ล้อมรอบมหาสมุทรแปซิฟิก และด้วยเหตุนี้เองเราจึงพบภูเขาไฟมากมาย และแผ่นดินไหวที่เกิดอยู่เป็นประจำ ในบริเวณดังกล่าว

พื้นที่ราบค่อนข้างสม่ำเสมอหาได้ยาก มีพื้นที่เพียงร้อยละ 25 ของพื้นที่ทั้งหมด เท่านั้นที่มีความลาดชันต่ำกว่า 15 องศา อีกร้อยละ 75 สูงมากเกินกว่าที่จะทำการเพาะปลูกได้ ดังนั้นจึงถูกมนุษย์ใช้ประโยชน์น้อยมาก พื้นที่ราบและค่อนข้างเรียบที่พบจะอยู่บริเวณริมฝั่งแม่น้ำ และที่ราบดินตะกอนชายฝั่งที่อยู่แยกจากกันโดยมีเทือกเขาขวางกั้น ด้วยเหตุนี้เองประชาชนญี่ปุ่นประมาณ 120 ล้านคนจึงมาแออัดกันอยู่ในบริเวณเล็กมาก ความหนาแน่นมีสูงถึง 4 พันคนต่อตารางไมล์ หรือหนาแน่นมากกว่าในสหรัฐ 10 เท่าตัว

แม้จะมีประชากรมากและพื้นที่ที่ใช้งานได้จำกัดเช่นนี้ก็ตาม แต่ญี่ปุ่นก็สามารถทำมาหาเลี้ยงประชาชนได้อย่างพอเพียง เพราะตั้งแต่แรกมาแล้วมีการเพาะปลูกแบบเข้มข้นโดยใช้วิธีการชลประทานที่ได้รับมาจากจีน มาในสมัยปัจจุบันญี่ปุ่นก็เป็นประเทศที่ได้ผลผลิตทางการเกษตรสูงที่สุดกว่าทุก ๆ ประเทศในเอเชีย

ง. ชาติที่อยู่กับทะเล ในสมัยโบราณการติดต่อทางบกในญี่ปุ่นทำได้ยากมาก เพราะลักษณะภูมิประเทศที่เป็นหมู่เกาะมีทะเลขวางกั้นระหว่างเกาะต่าง ๆ ข้างบนเกาะยังซรุซรุระยากแก่การเดินทาง ชีวิตของชาวญี่ปุ่นจึงคลุกคลีอยู่กับทะเลมากที่สุด ใช้ทะเลเป็นเส้นทางคมนาคมขนส่งและการค้าขาย อาชีพหลักที่สำคัญที่สุดของประเทศคืออาชีพประมง ปลาเป็นแหล่งโปรตีนที่สำคัญที่สุด ในปัจจุบันการประมงกลายเป็นอุตสาหกรรมใหญ่ของประเทศ เรือประมงญี่ปุ่นลอยลำอยู่ในน่านน้ำทั่วโลกเพื่อจับปลามาเป็นสินค้าและอาหาร เกษตรกรรมแม้จะเป็นอาชีพที่สำคัญแต่ก็มีข้อจำกัดเพราะเนื้อที่เพื่อการเกษตรมีน้อยมาก นอกจากด้านการประมงแล้วทะเลยังมีอิทธิพลต่ออาชีพท่องเที่ยวของชาวญี่ปุ่นด้วย

การขาดแคลนวัตถุดิบภายในประเทศมีส่วนผลักดันให้ญี่ปุ่นต้องการกระทำสิ่งนี้ให้สำเร็จ และเมื่อมีการพัฒนาค้านอุตสาหกรรมมากขึ้น ความผันที่จะเป็นประเทศผู้นำในการต่อเรือ ก็สำเร็จตามเป้าหมาย ในปัจจุบันเรือเค้นทะเลขนาดใหญ่มากกว่าร้อยละ 40 ต่อโดยบริษัท ญี่ปุ่น แต่เป็นที่น่าแปลกใจที่คนญี่ปุ่นหรือบริษัทญี่ปุ่นเองนิยมใช้เรือเค้นสมุทรขนาดกลาง เป็นส่วนมาก

จ. ทรัพยากรเกษตรอย่างอื่น ญี่ปุ่นเป็นประเทศที่มีชื่อในเรื่องการอนุรักษ์ ทรัพยากรป่าไม้มาก ป่าไม้ยังมีปกคลุมพื้นที่กว่าร้อยละ 65 ของพื้นที่ประเทศทั้งหมด (คนญี่ปุ่นนึกกับคนจีนมากในเรื่องนี้ เพราะประเทศจีนป่าไม้ร้อยละ 70 เกือบหมดสิ้นแล้ว) คนญี่ปุ่นเอาใจใส่ดูแลป่าไม้ของตนอย่างดี แม้จะมีประชากรอยู่หนาแน่น ซึ่งทำให้ ความต้องการที่ดินเพื่อการเกษตรเพิ่มขึ้นอยู่ตลอดเวลาก็ตาม ความเอาใจใส่ป่าไม้ ดังกล่าวส่วนหนึ่งเกิดขึ้นเพราะบริเวณที่เป็นป่าไม้เป็นที่สูงชันไม่เหมาะแก่การใช้พื้นที่ ทำการเพาะปลูก และอีกสาเหตุหนึ่งเนื่องมาจากผลิตภัณฑ์ไม้มีความสำคัญอย่างยิ่ง ในวัฒนธรรมของญี่ปุ่น แม้ในปัจจุบันคนญี่ปุ่นส่วนใหญ่ก็ยังอาศัยอยู่ในบ้านไม้ ใต้พื้นและ ต่อกันไม้เป็นเชื้อเพลิง นอกจากนี้พลังงานจากน้ำและการชลประทานเพื่อการเกษตร เป็นสิ่งจำเป็นต่อชีวิตความเป็นอยู่ของชาวญี่ปุ่น จึงทำให้พวกเขาพยายามสงวนรักษา ป่าไม้ต้นน้ำลำธารและป่าไม้ทั่ว ๆ ไปไว้เป็นอย่างดี สิ่งที่น่าสังเกตอีกประการหนึ่ง ก็คืออุปสงค์ด้านผลิตภัณฑ์ไม้มีมากเกินกว่าที่จะผลิตได้เองภายในประเทศ ดังนั้นจึง จำเป็นต้องซื้อมาจากต่างประเทศปีละจำนวนมาก ๆ

การที่ชาวญี่ปุ่นรู้จักอนุรักษ์ป่าไม้มีผลช่วยรักษาทรัพยากรน้ำด้วย ปริมาณ น้ำฝนที่ตกมากเพียงพอประกอบด้วยลักษณะภูมิประเทศที่สูงชันเหมาะแก่การผลิตไฟฟ้าจาก พลังน้ำ ทำให้ญี่ปุ่นขึ้นชื่อว่าเป็นประเทศที่มีอุตสาหกรรมไฟฟ้าพลังน้ำมากที่สุดแห่งหนึ่งของโลก อย่างไรก็ตามการที่ลำน้ำที่มีอยู่สายสั้น ๆ และไหลลงมาจากที่สูงเมื่อยามเกิดฝนตกหนัก ปัญหาคือภัยจึงเกิดขึ้นอยู่เสมอและบางครั้งทำลายไร่นาจำนวนมาก

กินโดยทั่วไปไม่นับว่าดีนักสำหรับการเพาะปลูกเพราะได้ถูกใช้งานอย่างหนัก
มาเป็นศตวรรษแล้ว และเป็นเพราะลักษณะทางธรณีวิทยาตลอดจนลักษณะภูมิประเทศ
ดินที่มีค่าคือดินตะกอนที่อยู่บริเวณที่ราบน้ำท่วมถึง ที่ราบสามเหลี่ยมปากแม่น้ำและ
ที่ราบรูปพัดคามาเชิงเขา บริเวณเหล่านี้ใช้ปลูกข้าวเป็นส่วนใหญ่ แต่ดินก็อย่างเดียว
ไม่เป็นการเพียงพอจำเป็นต้องใช้ปุ๋ยทั้งธรรมชาติและปุ๋ยเคมี ตลอดจนใช้เทคนิค
การเพาะปลูกอย่างรอบคอบ อีกด้วย

จ. ทรัพยากรธรรมชาติ ญี่ปุ่นแทบจะไม่มีแร่ธาตุที่มีค่าใด ๆ เลย จำเป็นต้อง
สั่งซื้อจากต่างประเทศแทบทั้งสิ้น เช่น อลูมิเนียม นิกเกิล และน้ำมัน ต้องซื้อเข้ามาทั้งหมด
สินแร่เหล็กสั่งซื้อร้อยละ 98 ถ่านโค้กร้อยละ 75 สังกะสีและทองแดงร้อยละ 50
ตะกั่วร้อยละ 45 มีแร่อยู่ 2 ชนิดคือ หินปูนและกำมะถัน เท่านั้นที่มีพอในประเทศไม่ต้อง
ซื้อเพิ่ม ในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้นมา การสั่งแร่เข้าประเทศยิ่งเพิ่มมาก
ขึ้นพร้อม ๆ กับการเติบโตของอุตสาหกรรม สินค้าที่ญี่ปุ่นสั่งเข้ามากกว่าร้อยละ 50 เป็น
วัตถุดิบเพื่ออุตสาหกรรม กว่าร้อยละ 40 ของการลงทุนของญี่ปุ่นในต่างประเทศก็เพื่อ
ให้ได้มาซึ่งวัตถุดิบ ดังนั้นการค้ากับนานาประเทศจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งยวดต่อการอยู่รอด
ของญี่ปุ่น คือสำคัญไปกว่าประเทศมหาอำนาจอย่างสหรัฐหรือรัสเซีย เพราะทั้งสองประเทศ
นี้มีวัตถุดิบภายในประเทศเพียงพอที่จะเลี้ยงตนเองได้ ความปรารถนาที่จะแสวงหาและ
เข้าครอบครองแหล่งวัตถุดิบที่ต้องการ เป็นเหตุผลสำคัญที่ทำให้ญี่ปุ่นขยายอำนาจออกไป
สมัยก่อนและระหว่างสงครามโลกครั้งที่สอง เพราะญี่ปุ่นยอมทำทุก ๆ อย่างเพื่อรักษา
แหล่งวัตถุดิบของตนในต่างประเทศ

ตัวอย่างที่ดีที่สุดคือการที่ญี่ปุ่นต้องพึ่งน้ำมันปิโตรเลียมจากต่างประเทศ น้ำมัน
มีมูลค่าประมาณร้อยละ 15 ของมูลค่าสินค้าเข้าของญี่ปุ่น ตอนต้นทศวรรษ 1970 ญี่ปุ่น
จ่ายเงินประมาณ 4 พันล้านเหรียญสหรัฐต่อปีเพื่อซื้อน้ำมันประมาณ 250 ล้านตัน ในช่วงที่
เกิดวิกฤตการณ์น้ำมันระหว่างปี ค.ศ. 1973 - 1974 นั้น อัตราการบริโภคพลังงานของ
ชาวญี่ปุ่นสูงมาก กล่าวคือสูงยิ่งกว่าของชาวอเมริกันเสียอีก ญี่ปุ่นสั่งซื้อน้ำมันประมาณ

ร้อยละ 80 จากตะวันออกกลาง (ร้อยละ 37 จากอิหร่าน ร้อยละ 43 จากอาหรับ
ต่าง ๆ ร้อยละ 19 มาจากที่อื่นโดยเฉพาะอย่างยิ่งจากเอเชียตะวันออกเฉียงใต้)

ในขณะที่พลังงานกว่าร้อยละ 75 ที่ใช้ในประเทศได้มาจากถ่านหิน น้ำมัน
เชื้อเพลิงร้อยละ 18 มาจากถ่านหินซึ่งปัจจุบันลดความสำคัญลงอย่างรวดเร็ว อีกร้อยละ 7
มาจากพลังน้ำ การที่ค่าก่อสร้างได้เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วทำให้การสร้างเขื่อนและสร้าง
โรงไฟฟ้าพลังน้ำชะลอตัวลง พลังงานปรมาณูได้รับการพัฒนาเพื่อหาทางนำมาใช้อย่างรีบเร่ง
แต่คาดว่าถึงปลายทศวรรษ 1980 จะสามารถใช้พลังงานปรมาณูได้ไม่เกินร้อยละ 10
ของพลังงานที่ต้องการทั้งหมด ยิ่งไปกว่านั้นยังมีกลุ่มผู้ต่อต้านการนำพลังงานชนิดนี้มาใช้
มากขึ้นทุกที เช่นเดียวกับที่เกิดขึ้นในประเทศสหรัฐอเมริกาและในยุโรป ดังนั้นปัญหา
เรื่องพลังงานจึงเป็นปัญหาใหญ่ที่ญี่ปุ่นต้องเผชิญหน้า ญี่ปุ่นจะพยายามใช้วิธีการทางการเมือง
ทางเศรษฐกิจ หรือแม้กระทั่งการทหารในการให้โคเคน้ำมันอันเป็นแหล่งพลังงานที่ยัง
ดำรงความสำคัญอย่างยิ่งต่อประเทศในปัจจุบัน

2. บทบาทของทรัพยากรมนุษย์ในการพัฒนาประเทศญี่ปุ่น ความสำเร็จ
ของญี่ปุ่นส่วนหนึ่งเกิดขึ้นได้เพราะทรัพยากรมนุษย์ คนญี่ปุ่นมีเชื้อชาติผิวพรรณและวัฒนธรรม
เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันมาก และคุณสมบัติดังกล่าวนี้เองที่ผลักดันให้ประเทศรุ่งเรือง
เพราะความเหมือนกันก่อให้เกิดพลังอันมั่นคงแก่ชาติ การเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันซึ่งหา
ไม่ได้ในประเทศที่ประกอบไปด้วยคนหลายหมู่หลายเผ่า การรวมกันเป็นหนึ่งและการมี
จุดประสงค์ที่แน่วแน่เช่นเดียวกันเปรียบดังเชื้อเพลิงที่ทำให้ญี่ปุ่นได้พัฒนาอย่างรวดเร็ว
ในศตวรรษที่ผ่านมา

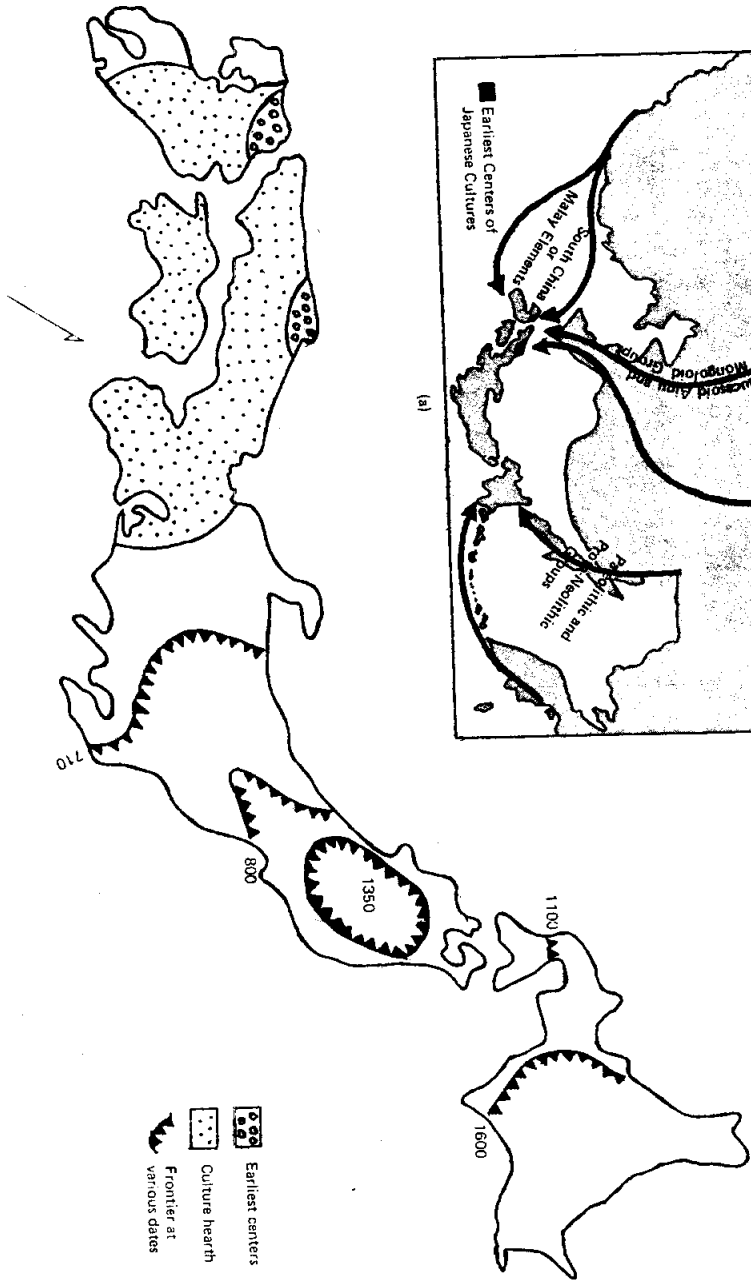
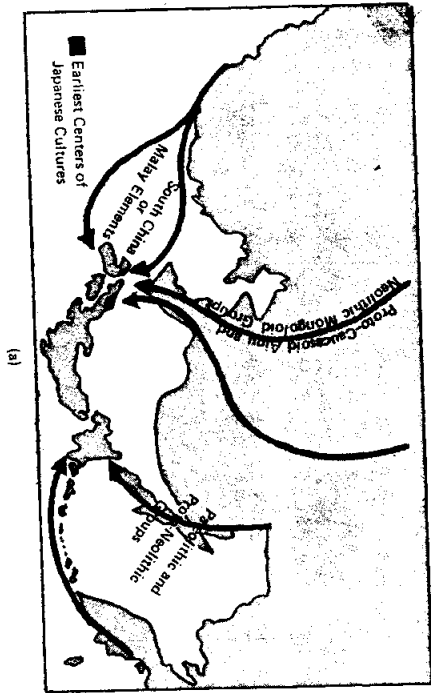
ก. กำเนิดของคนญี่ปุ่น ประชาชนญี่ปุ่นมีกำเนิดมากกว่า 2,000 ปีมาแล้ว
เห็นได้จากการมีภาษาญี่ปุ่นใช้ ซึ่งเป็นภาษาที่ประกอบด้วยพยางค์หลายพยางค์มีเสียงสูงต่ำ
คล้ายภาษาเกาหลีและภาษา Altaic ของเอเชียเหนือทั้งหลาย แม้จะใช้ตัวหนังสือ
ของจีนหลายตัว แต่ตามความเป็นจริงนั้นภาษาญี่ปุ่นต่างจากภาษาจีนมาก และมีความ
เป็นตัวของตัวเองที่มีส่วนทำให้มีเอกลักษณ์อย่างหนึ่งของตนเอง

แม้ปัจจุบันเราจะถือว่าคนญี่ปุ่นมีเชื้อชาติเดียวกันก็ตาม แต่ก็สืบเชื้อสายมาจากหลายเชื้อชาติผสมผสานกันมาเป็นระยะเวลาอันยาวนาน เคิมบนเกาะญี่ปุ่นมีมนุษย์ยุคหินใหม่ (Neolithic) อาศัยอยู่ ประกอบอาชีพล่าสัตว์ ประมง เก็บของป่า คนพวกนี้มีเชื้อสายมองโกลอยู่บ้าง ต่อมาได้มีพวกไอนุ (Ainu) ซึ่งเป็นคอเคเซียนเคิม (proto - Caucasian) ไคอพยพมาอยู่ตอนเหนือของหมู่เกาะ ไค้ผสมกับชาวเกาะเคิมเชื่อกันว่าการที่คนญี่ปุ่นมีขนตามใบหน้าและลำตัวมากกว่าชาวเกาะหลีและจีนก็เพราะสืบเชื้อสายมาจากพวกไอนุ

อย่างไรก็ตามกำเนิดของชาวญี่ปุ่นจริง ๆ เริ่มทางตะวันตกเฉียงใต้ของเกาะไหหลำทางค้ำเหนือไม้ ประมาณก่อนคริสต์กาลเล็กน้อย ก็ได้มีวัฒนธรรมของพวก yayoi ถือกำเนิดขึ้นทางค้ำเหนือของเกาะกิวซิว แต่ไปทางตะวันออกสู่ทะเลภายใน พวกยาโยอิเหล่านี้เป็นพวกมองโกลที่ไค้ถูกชาวฮันรุกรานสมัยฮัน เรื่องอำนาจระหว่าง 206 B.C. ถึง 220 A.D. คนพวกนี้เองที่นำเอาการเพาะปลูกข้าวเจ้า และการใช้บรอนซ์และเหล็กเข้ามาใช้ในญี่ปุ่น (ดูรูป 14.4)

ศูนย์กลางวัฒนธรรมของญี่ปุ่นเกิดบริเวณตะวันตกเฉียงใต้ เพราะเป็นบริเวณที่อยู่ใกล้จีนและเกาหลีที่สุด มีภูมิอากาศเหมาะสมแก่การตั้งถิ่นฐานถาวร ที่ราบริมฝั่งทะเลภายในเป็นที่กำบังคลื่นลมอย่างดี

ปลายคริสต์ศตวรรษที่ 3 พวกยาโยอิขยายอำนาจ ทำให้ศูนย์กลางวัฒนธรรมเปลี่ยนจากทางเหนือของกิวซิวมาอยู่บริเวณที่ราบค้ำยามาโต ทางตะวันออกสุดของทะเลภายในใกล้เมืองนารา และเกี่ยวไค้ปัจจุบัน กว่า 1,500 ปีที่บริเวณนี้เป็นจุดศูนย์กลางของวัฒนธรรมญี่ปุ่น เป็นที่ที่ญี่ปุ่นไค้ขยายจำนวนเพิ่มมากขึ้นจนเข้าครอบครองที่ค้ำตอนใต้ของญี่ปุ่นทั้งหมด พอถึงศตวรรษที่ 6 ก็เริ่มผลักดันไปสู่ทางเหนือ จนถึงเกาะฮอนชูที่พวกไอนุอยู่ ความขัดแย้งในค้ำวัฒนธรรม การครอบครองที่ค้ำก่อให้เกิดสงครามขึ้น พวกไอนุคงถอยร่นไปอยู่ฮอกไกโด

รูป 14.4 การอพยพทางวัฒนธรรมในหมู่เกาะญี่ปุ่น

ในช่วงราชวงศ์โทกุกาวา (ค.ศ. 1615 - 1867) ศูนย์กลางอำนาจ เปลี่ยนจากเกียวโตไปทางตะวันออกสู่โตเกียว (หรือ Edo) ซึ่งตั้งอยู่บริเวณที่ราบ Kanto และอยู่มาจนถึงปัจจุบัน อาจกล่าวได้ว่าศูนย์กลางวัฒนธรรมของชาวญี่ปุ่นยังอยู่ที่เดิมที่บรรพบุรุษได้เริ่มก่อสร้างคนไว้ตั้งแต่เดิม คืออยู่ระหว่างละติจูด 34 - 36 เหนือ จากโตเกียวทางตะวันออกไปยัง Shimonoseki ทางตะวันตกสุดของฮอนชู และ ล้อมรอบทะเลภายในบริเวณนี้เองที่มีความเจริญมากที่สุด ผู้คนหนาแน่นเป็นที่ตั้งของ เมืองอุตสาหกรรม และกิจกรรมทางเศรษฐกิจนานาชาติ

ข. ลักษณะประจำชาติและทัศนคติทางสังคม ลักษณะประจำชาติที่เด่น ๆ ญี่ปุ่นได้ถูกพัฒนาขึ้นในช่วงสมัยโทกุกาวาครองอำนาจ เพราะเป็นสมัยที่ญี่ปุ่นปิดประเทศ ไม่ติดต่อกับโลกภายนอก ยังผลให้เกิดการพัฒนาลักษณะเฉพาะของตนเองขึ้น โดยไม่มี ผู้ใดเข้ามายุ่งเกี่ยวหรือชักชวน

ลักษณะที่เด่นที่สุดของชาวญี่ปุ่นที่มีส่วนผลักดันให้การพัฒนาทำได้อย่างรวดเร็ว คือการนำเอาลักษณะที่เด่นกว่าของผู้ที่เจริญกว่ามาปรับปรุงให้เหมาะสมกับตนเอง (adaptability) ชาวญี่ปุ่นปรับตัวให้เข้ากับลักษณะสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติได้ดี นำเอาวัฒนธรรมของชาวจีนมาใช้ได้อย่างมีประโยชน์ในสมัยโบราณ พอถึงสมัยใหม่ก็เต็มใจที่จะเรียนรู้และนำเอาเทคโนโลยีใหม่ ๆ ของชาวตะวันตกมาปรับปรุง ชาวญี่ปุ่นรักการเรียนรู้ แมวก่อนสมัยปรับปรุงประเทศ (สมัยเมจิ) ชาวญี่ปุ่นมีผู้ได้รับการศึกษาเป็น อัครราชทูตสูงสุดในเอเชียอยู่แล้ว มาถึงสมัยรับเอาความรู้จากตะวันตกมาใช้จึงสามารถ ทำได้ดีและล้ำหน้าเจ้าของความคิดเดิมไปอีก

อีกสิ่งหนึ่งที่เป็นลักษณะเด่นของชาวญี่ปุ่นคือการเป็นคนมีขยันขันแข็งและทำงานหนัก ซึ่งทั้งสองลักษณะนี้จำเป็นมากในการสร้างชาติให้เป็นปึกแผ่นขึ้นมาได้ในสภาพแวดล้อมอย่าง ที่เขามีอยู่

นอกจากนั้นความรู้สึกเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันเป็นคนเชื้อชาติเดียวกันเป็นพี่น้องกันมีส่วนผลักดันทำให้เกิดความรักชาติ ภูมิใจในชาติของตนเองยิ่งกว่าใคร ๆ และยอมทำงานทุกอย่างเพื่อเกียรติยศชื่อเสียงของชาติของตน

ในสังคมตะวันตกโดยเฉพาะอย่างยิ่งสังคมอเมริกันเน้นเรื่องปัจเจกชน (individualism) ให้ความสำคัญในการเคารพสิทธิส่วนบุคคลอย่างสำคัญที่สุด ฝึกกับชาวญี่ปุ่นซึ่งปัจเจกชน ไม่มีความหมายใด ๆ การทำงานทุกอย่างเพื่อกลุ่มคณะหาใช่เพื่อใครคนใดคนหนึ่ง ไม่ว่าจะเป็นการทำงานการเรียนหรือการเล่นก็ตาม จะคำนึงถึงกลุ่มคณะของตนเป็นสำคัญ นอกจากนั้นสังคมญี่ปุ่นยังมีการแบ่งชนชั้นที่มองเห็นชัดเจน วิธีการดำเนินชีวิตความประพฤติกำหนดเอาไว้ตายตัวในแต่ละชนชั้น อย่างไรก็ตาม การเลื่อนฐานะจากชั้นต่ำให้สูงขึ้นไปอาจทำได้ หากมีการทำงานหนัก มีการศึกษาและปฏิบัติไหวพริบดี แต่การเลื่อนฐานะดังกล่าวมีจำกัดเมื่อเทียบกับสังคมตะวันตก

ชาวญี่ปุ่นเป็นผู้มีระเบียบวินัย เข้มแข็ง ความรู้สึกรับผิดชอบในหน้าที่ ต่อสังคม และประเทศชาติเข้มข้น มีความนับถือเชื่อฟังเจ้าหน้าที่และปฏิบัติตามคำสั่งของทางการอย่างเข้มงวด ความต้องการส่วนบุคคลสามารถระงับได้เพื่อสนองความต้องการของชาติ และนี่เป็นกุญแจไปสู่ความสำเร็จของการพัฒนาประเทศญี่ปุ่น นักธุรกิจไม่ไ้มุ่งประโยชน์ส่วนตัวเป็นสำคัญ แต่ยึดถือเป้าหมายที่รัฐบาลตั้งไว้ร่วมกันเป็นหลัก การที่ญี่ปุ่นพ่ายแพ้ในสงครามโลกครั้งที่ 2 ทำให้คุณสมบัติบางประการเสื่อมทรามลง แม้กระนั้นก็ตามเราอาจกล่าวได้ว่าสังคมญี่ปุ่นเป็นสังคมที่กระตือรือร้นและมีจุดประสงค์ร่วมกันมากยิ่งขึ้นกว่าสังคมทั้งหลายในโลก และนี่เป็นสาเหตุที่เราคิดว่าถ้าปราศจากทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณสมบัติดังชาวญี่ปุ่นนี้ ประเทศญี่ปุ่นคงจะไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบันได้

คำถามท้ายบทที่ 14

1. ที่มีผู้กล่าวว่าญี่ปุ่นเป็นตัวอย่างที่ดีที่คัดค้านทฤษฎีภาวะแวดล้อม (environmentalism) นั้น ท่านเห็นด้วยหรือไม่ จงหาเหตุผลสนับสนุนความคิดของท่าน
2. "ลักษณะทางกายภาพของญี่ปุ่นเป็นใจให้ญี่ปุ่นสามารถพัฒนาประเทศได้อย่างรวดเร็ว" จงอภิปรายคำพูดดังกล่าว
3. ทรัพยากรที่มีค่าอย่างหนึ่งของญี่ปุ่นคือทรัพยากรมนุษย์ จงอธิบายว่าเพราะเหตุใดชาวญี่ปุ่นจึงมีคุณสมบัติเกินกว่าผู้อื่น และคุณสมบัติเหล่านั้นผลักดันให้ประเทศก้าวหน้าได้อย่างไร

หนังสืออ่านเพิ่มเติมบทที่ 14-15

- แจนเสน, แมริอุส บี. โลกทัศน์ญี่ปุ่น. วุฒิชัย มุลศิลป์ บรรณาธิการแปล. กรุงเทพฯ : บริษัทเคล็คไทย, พ.ศ.2526.
- นอร์แมน, อี เอช. ญี่ปุ่น : การก่อตัวเป็นชาติสมัยใหม่. พรรณี ฉัตรพชรภักดิ์ แปล. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, พ.ศ.2526.
- ประเสริฐ จิตติวัฒน์พงศ์. ญี่ปุ่น : การแสวงหาฐานะเท่าเทียม. กรุงเทพฯ : รุ่งเรืองสาส์น, พ.ศ.2526.
- มอร์ตัน, ฮิว. ศตวรรษใหม่ของญี่ปุ่น. วุฒิชัย มุลศิลป์ และสุภัทรา นิลวัชร บรรณาธิการแปล. กรุงเทพฯ : แสงรุ่งการพิมพ์, พ.ศ.2526
- ไรเซาเออร์, เอ็กเวิน โอ. เรื่องของชนชาติญี่ปุ่น. ประเสริฐ จิตติวัฒน์พงศ์ แปล. กรุงเทพฯ : กราฟิการ์ต, พ.ศ.2525.
- _____ . ญี่ปุ่น. วุฒิชัย มุลศิลป์ และสุภัทรา นิลวัชร บรรณาธิการแปล. กรุงเทพฯ : บริษัทเคล็คไทย, พ.ศ.2524.
- ไทค์แมนน์, อาร์เซอร์ อี. (บรรณาธิการ). ประวัติศาสตร์และอารยธรรมญี่ปุ่น. เพ็ญศรี กาญจนินัย บรรณาธิการแปล. กรุงเทพฯ : บริษัทารวุฒิการพิมพ์, พ.ศ.2522.